

וכתבתם על מזוזות/מזוזות/?/מזוזות?

עיון בכתוב מלא וחסר בתורה

Plene and "Missing" Orthography in the Torah

(1) דברים ו, ד-ט

(ד) שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד: (ה) וְאַהֲבָתָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְּךָ בְּכָל־נַפְשְׁךָ וּבְכָל־מְאֹדְךָ: (ו) וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל־לִבְּךָ: (ז) וּשְׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ: (ח) וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל־יָדְךָ וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ:

(ט) וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

(2) דברים יא, יג-כא

(יג) וְהָיָה אִם־שָׁמַעְתָּ תִּשְׁמָעוּ אֶל־מִצְוֹתֵי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אִתְּכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר הִנֵּה אֲתִידֶה אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ בְּכָל־לִבְבְּכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם: (יד) וְנָתַתִּי מִטְר־אֶרְצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹדֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסַּפְתִּי דָגְגֶיךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ: (טו) וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לְבָהֱמֹתְךָ וְאָכְלָתָּ וּשְׂבַעְתָּ: (טז) הַשְּׁמֵר׃ לָכֵן פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: (יז) וְחָרָה אַפִּי־ה' בְּכֶם וְעָצַר אֶת־הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְאִבְדֶּתֶם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר ה' נָתַן לָכֶם: (יח) וְשָׁמַתֶּם אֶת־דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל־לִבְבְּכֶם וְעַל־נַפְשְׁכֶם וְקִשְׁרָתֶם אִתָּם לְאוֹת עַל־יָדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: (יט) וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת־בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלַכְתְּךָ בַּדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ:

(כ) וּכְתַבְתָּם עַל־מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ:

(כא) לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָשָׁבַע ה' לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לְתֶת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ:

(3) ספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שנו

מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קֹדֶם, שְׁלֹשָׁה סְפָרִים נִמְצְאוּ בַּעֲזָרָה אֶחָד שֶׁל מְעוֹנִים וְאֶחָד שֶׁל הֵיא הֵיא וְאֶחָד נִקְרָא סֵפֶר זַעֲטוּטִים בְּאֶחָד כְּתִיב מְעוֹן אֱלֹהֵי קֹדֶם וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קֹדֶם, בְּטִלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וּקִיִּימוּ הַשְּׁנַיִם, בְּאֶחָד כְּתִיב תִּשְׁעָה הֵיא וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב אֶחָד עֶשְׂרֵה הֵיא בְּטִלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וּקִיִּימוּ אֶת הַשְּׁנַיִם בְּאֶחָד כְּתִיב וַיִּשְׁלַח אֶת זַעֲטוּטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵל זַעֲטוּטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁנַיִם כְּתִיב וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְאֵל אֲנִי־לִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּטִלוּ חֲכָמִים אֶת הָאֶחָד וּקִיִּימוּ אֶת הַשְּׁנַיִם.

(4) ירושלמי תענית ד:ב

שְׁלֹשָׁה סְפָרִים מְצָאוּ בַּעֲזָרָה: סֵפֶר מְעוֹנֵי, וְסֵפֶר זַעֲטוּטֵי, וְסֵפֶר הֵיא. בְּאֶחָד מְצָאוּ כְּתוּב מְעוֹן אֱלֹהֵי קֹדֶם, וּבִשְׁנַיִם כְּתוּב מְעוֹנָה אֱלֹהֵי קֹדֶם, וּקִיִּימוּ שְׁנַיִם וּבִטְלוּ אֶחָד. בְּאֶחָד מְצָאוּ כְּתוּב וַיִּשְׁלַח אֶת זַעֲטוּטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבִשְׁנַיִם כְּתוּב וַיִּשְׁלַח אֶת נַעֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּקִיִּימוּ שְׁנַיִם וּבִטְלוּ אֶחָד. בְּאֶחָד מְצָאוּ כְּתוּב תִּשְׁעָה הֵיא, וּבִשְׁנַיִם כְּתוּב אֶחָד עֶשְׂרֵה הֵיא, וּקִיִּימוּ שְׁנַיִם וּבִטְלוּ אֶחָד.

5 קידושין ל ע"א

בְּעֵי רַב יוֹסֵף: וְאִ"ו דְּגָחוֹן, מֵהָאִי גִיסָא אוּ מֵהָאִי גִיסָא? אָמְרוּ לֵיהּ: נִתִּי סֶפֶר תּוֹרָה וְאִימְנִינָהּ. מִי לֹא אָמַר רַבָּה בְּרַחֲמֵי בְרַחֲמֵי: לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֵבִיאוּ סֶפֶר תּוֹרָה וּמִנְאוּם. אָמַר לְהוֹ: אֵינְהוּ בְּקִיָּאֵי בְּחִסְרוֹת וְיִתְרוֹת, אֲנִן לֹא בְּקִיָּאֵינִן.

6 רמב"ם תפילין ומוזוזת וספר תורה ז' א

אבל אם כתב המלא חסר, או החסר מלא, או שכתב מלה שהיא קרא וכתב כקריאתה, כגון שכתב ישכבנה מקום ישגלנה, ובטחורים מקום בעפלים, וכיוצא בהן, או שכתב פרשה פתוחה סתומה, או שכתב הסתומה פתוחה, או שכתב השירה כשאר הכתב, או שכתב פרשה אחת כשירה, הרי זה פסול, ואין בו קדושת ספר תורה כלל, אלא כחומש מן החומשין שמלמדין בהן התינוקות:

7 מנחות כט ע"ב

אָמַר לֵיהּ אַבְיִי לְרַב יוֹסֵף אֵי אֵית בְּהֵהוּא דְּף שְׁלֹש טַעֲמֵי מַאי אָמַר לֵיהּ הוּאִיל וְאִיתֵיהִיב לְאִיתְקוּנִי מִיתְקוֹן וְהֵי מִלֵּי חֲסִירוֹת אָבֵל יְתִירוֹת לֵית לֵן בֵּה חֲסִירוֹת מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר רַב כְּהֵנָּא מִשּׁוּם דְּמִיחֵי כְּמִנוּמַר.

8 כ"י לייפציג 1



9 דברים ו:ט

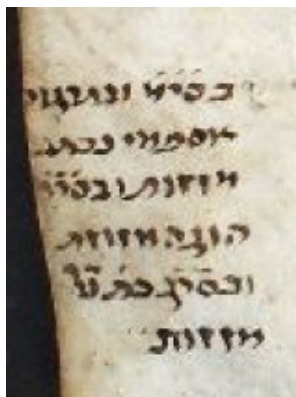
וְכָתַבְתֶּם עַל-מַזּוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ:

10 רש"י דברים ו:ט

מזוזות בֵּיתְךָ - מזוזות כת', שאין צריך אלא על האחת.

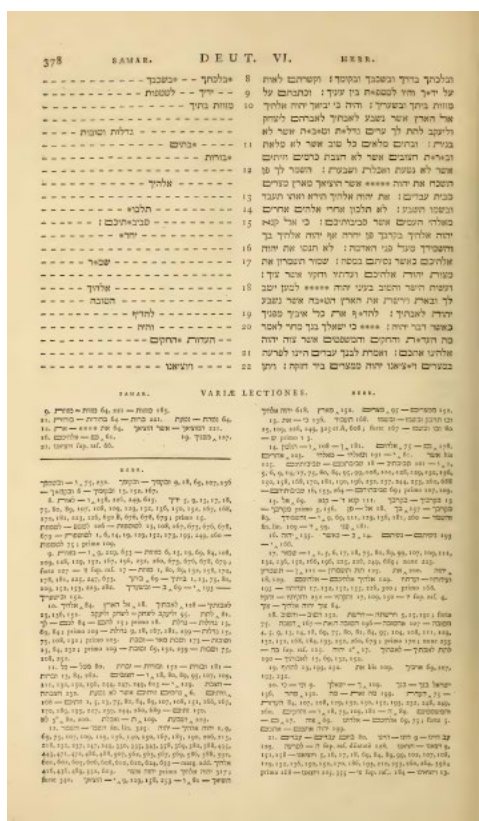
וגם סופר כ"י לייפציג 1 ציין בגיליון לקיומו של

נוסח זה. בנוסח שלנו: "מזוזות".



(11) מנחת שי שמות י"ב:

ונתנו על שתי המזוזות – כל מזוזת דואלה שמות חסר וא"ו בתראה ומלא וא"ו קדמאה ותלתא אינון בהאי פרשה דבא ודשמע ישראל חסר וא"ו קדמאה ומלא וא"ו בתראה דוהיה אם שמע מלא דמלא ובפ' ואתחנן בשמע ישראל כתב רש"י ז"ל מזוזת כתיב שאין צריך אלא א' וכן הביאו ר' אליה המדקדק בס' מסורת המסורת בדיבור חמישי בשם הגמרא וכתב שמצינו פעמים רבות שהגמרא חולקת על המסורה שלנו כגון ולבני הפלגשים שכתב רש"י ז"ל חסר כתיב והוא מלשון בראשית רבה שהוא כנגד המסורת כי נמסר עליו ב' מלאים דמלאים וכן ביום כלות משה אמרו במדרש כלת כתיב כמ"ש שם ונמסר עליו לית מלא עכ"ל. ובנדה פ' בנות עכו"ם ע"פ והנושא אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו פ' מצורע אמרין התם והנושא כתיב חסר וא"ו וכתבו התוספות תימא דבמסורת הוא מלא מיהו מצינו שהמסורת חולקת על הגמרא במסכת שבת גבי בני עלי מעבירים כתיב ובמקראות שלנו כתיב מעבירים מלא עכ"ל וכן הביא דבריהם מהר"ר יודא מינץ בתשובותיו סימן ח'. ועיין מ"ש שם בשמואל א' ב' ובפ' מצורע ע"פ והנושא הנ"ל. ובעל א"ת בפ' ואתחנן השיג על דברי ר' אליה הלוי בהקדמה החרוזית לס' מסורת המסורת וגם על מ"ש המגיה בהקדמת מס"ג ועל פי' רש"י על התורה שהבאתי לעיל וגם בפירושו לסוגיות הגמ' דפ' הקומץ רבה והאריך הרבה. סוף דבר טרח טורח גדול ליישב דברי רש"י ז"ל על התורה ע"ש מסכים למ"ש בעל לקח טוב שאין צריך לקבוע על שתי המזוזות אלא מזוזה א' כך פרש"י ובמנחות פ' הקומץ תניא שומע אני וכו' עד שיפירוש לך הכתוב שתיים עכ"ל. רבה וילקוט פ' ואתחנן רמז תתמ"ד. אמנם בפ' סוגיית הגמ' לע"ד דברי פי חכם חן שלא כפי' רש"י ז"ל וראיה גדולה מצאתי לפירושו מלשון ספרי ופסיקתא פ' ואתחנן עיין עליו אבל מה שהשיג לר' אליה הלוי אינה השגה שמה שכתוב בהקדמה החרוזית הוא לפי דרך רש"י בפ' החומש והמחבר עצמו כתב בדבור חמישי שלפי המסורה הוא מלא. אח"כ מצאתי במרדכי להלכות קטנות גירסא אחרת בסוגיית הגמ' וזל"ש מ"ט דר' מאיר מזוזת כתיב מ"ט דרבנן מזוזות כתיב ע"כ אולי זאת היתה גירסת רש"י ז"ל בגמ' ומ"ש על התורה שאין צריך אלא אחת היינו פצים א' ודעתו לפסוק כר' מאיר כמו שפסק ג"כ הרח"ש ז"ל עוד כתוב במרדכי שהתוספות האריכו הרבה בגרסת הספרים ונר' לר"י עיקר כמו שמצינו בגויל מבורגוניא דפ' שמע כתיב מזוזות ופ' והיה אם שמע מזוזות ע"כ. וכן מצאתים בהעתק הללי וכן דעת הר"ף והרמב"ם וסמ"ג וטו"ר ורבינו ישעיה הראשון וריב"ז וס' התרומה ואבן ירחי והרמ"ה והמאירי ז"ל. וכן מעידות כל מסורות הדפוס וכ"י בפ' צו ופ' ואתחנן. ומה שנדרש במדרש רות הנעלם מזוזת כתיב מאותיותיו משמע מות זו וכו' אינו הפך כוונתנו כי גם אם כתוב מזוזות הדרשה תדרש וניחא טפי דלית וא"ו מפסיק בין זו.

12) Benjamin Kenicott (1718-1783, England): *Vetus Testamentum Hebraicum*

108, 84, 69, 19, 13, 6 מזוזות — 9, 229, 653, 9 א — מזוזות 9.
 109, 128, 129, 152, 167, 232, 260, 673, 678, 679 ;
 170, 158, 132, 89, 80, 17 מזוזות — 17 sup. raf. 107 — forte
 178, 181, 225, 247, 653. ביתך 69 א — ביתך
 109, 152, 153, 223, 282. ב — ובשעריך
 152. ובשעריך